

Розділ II. ПРОБЛЕМИ І СУПЕРЕЧНОСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ

Part II. PROBLEMS AND CONTRADICTIONS OF MODERN CULTURAL PROCESS

УДК 316.43

ФЕНОМЕН ПОВСЯКДЕННОСТІ В КУЛЬТУРІ ПОСТМОДЕРНИХ СУСПІЛЬСТВ

Судакова Валентина Миколаївна – доктор філософських наук, доцент,
завідувачка відділу соціології культури Інституту культурології
Національної Академії мистецтв України. м. Київ.
<http://orcid.org/0000-0003-2836-9961>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpm.vi37.439>
sudakova-icnam@ukr.net

Стаття присвячена аналітичному розгляду тенденцій постмодерних культурних трансформацій повсякденного життя. Дана характеристика теоретичних засад новітніх концепцій повсякденності європейських, американських та вітчизняних учених, які стимулюють розвиток інноваційних досліджень особливостей та суперечностей сучасного стану повсякденних культурних практик. Доведена важливість урахування реальних ризиків та небезпек зростаючого глобального технологічного та інформаційного впливу та тиску на традиційні культурні норми повсякденних взаємодій в суспільствах епохи постмодерну, що призводить до радикального оновлення простору повсякденного життя.

Аргументована практична значущість дослідження просторових та часових параметрів сучасної повсякденної сфери в аспекті визначення саме тих траєкторій трансформації повсякденності, що суттєвим чином порушують усталені культурні практики підтримки цінностей мирного співіснування людей.

Ключові слова: глобалізація, життєвий світ, повсякденність, культурні практики, постмодерне суспільство.

Актуальність теми та наукової проблеми. Сучасний соціальний світ вступив в епоху складних та динамічних трансформацій, які охоплюють практично усі сторони соціокультурної реальності. Саме тому переважна більшість суспільствознавців звертає увагу на ефекти та наслідки радикальних змін фундаментальних онтологічних засад організації суспільного життя, які наочно проявляються у сферах організації та відтворення повсякденних культурних практик співжиття людей, їх різноманітних взаємодій і комунікацій. Слід вказати, що наукове усвідомлення невідворотності радикальної модернізації повсякденного життя людей в глобалізованому соціально-економічному, соціокультурному просторі стимулюється також і практичними потребами пошуку оптимальних шляхів адаптації індивідуальних та колективних соціальних суб'єктів до якісно нових форм соціальних зв'язків у просторі повсякденного життя. До таких «оновлених» форм із помітними труднощами поступово «звикає» населення країн світу. Вочевидь, що глобалізована, віртуалізована та індивідуалізована культурна реальність постмодерної трансформації повсякденності стає об'єктом та предметом інноваційних теоретичних, методологічних і емпіричних досліджень змісту, «кінцевої мети», наслідків та ризиків «стихійної» модернізації культурних практик повсякденного життя в суспільствах як соціальних системах різного типу, котрі, на думку багатьох авторитетних науковців, стають «інформаційними суспільствами» (Д. Бел, Фр. Вебстер, Е. Гіденс, О. Тофлер, Н. Смелзер), «віртуалізованими мережевими суспільствами» (М. Кастельс, Б. Латур, Дж. Рітцер, Дж. Урі), «індивідуалізованими суспільствами» (З. Бауман, Ф. Джеймсон, С. Леш), «суспільствами ризику» (У. Бек, Г. Бехман, Ю. Габермас, Р. Дарендорф). Водночас, слід констатувати певну гносеологічну суперечливість наукових результатів проведених досліджень. Саме тому важливою науковою проблемою є здійснення наукової ідентифікації онтологічних засад повсякденності як транскультурного феномену в умовах новітніх постмодерних перетворень культурних практик спілкування, побуту, праці та інших типів і форм повсякденної активності людей.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Наукове вивчення сутності й специфіки новітніх змін у системі повсякденних практик є важливим дискусійним напрямом соціологічних та культурологічних досліджень М. Маффесолі, М. де Серто, А. Грінфілда, Р. Флориди, а також низки відомих вітчизняних учених: Більченко Є., Костенко Н., Ручки А., Савельєв Ю., Скокової Л., Танчера В., Шульги М. тощо,

зусиллями яких протягом останніх років проведені спеціалізовані дослідження та видані ґрунтовні наукові праці, що містять перспективні концептуальні ідеї й нову систематизовану емпіричну інформацію.

Мета праці полягає в дослідженні теоретичних засад новітніх концепцій повсякденності як транскультурного феномену та аналітичному розгляді онтологічної специфіки постмодерної повсякденності, її гуманітарних інтенцій, креативного потенціалу й суперечливих соціальних наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передісторія аналітичної уваги до явища й поняття повсякденності охоплює відносно короткий проміжок часу. Лише у XX ст. поняття «повсякденність» стає об'єктом філософського та наукового теоретизування, хоча феномен повсякденної реальності завжди сприймався кожною людиною як основоположне середовище її життя, як ґрунт, сукупність предметів й подій, родинного кола, праці й почуттів. Саме ця реальність безпосереднім чином оточує людину з її потребами, цінностями, бажаннями. Важко уявити життя дорослого чоловіка або жінки, дитини або підлітка, життя людей взагалі без їх постійних та цілеспрямованих зусиль з відтворення повсякденних рутинних культурних практик раціональної та доцільної організації домогосподарства, матеріального й духовного комфорту, просторів родинної комунікації і міжособистісних взаємодій. Прийнято вважати, що саме повсякденне життя людей є визначальним чинником їх ставлення до природи та цінностей навколишнього світу, є фундаментом соціального включення кожного індивіда у різні спільноти людей з відповідними правами та обов'язками.

Водночас усвідомлення обставин залучення науковців до вивчення сутності й різноманітних сфер повсякденного життя зумовлює необхідність розуміння повсякденності як важливого транскультурного явища, що реально є виразом накопиченого історичного досвіду організації колективного життя шляхом нормативної регламентації цінностей і вимог спільної діяльності, фізичної та розумової праці, дисципліни та правил поведінки і спілкування.

У той же час важливо враховувати і думку вчених, що вказують на повсякденність як загадкову та недостатньо осмислену людьми передумову діяльності й життя. У даному зв'язку примітною є позиція Є. Золотухіної-Аболіної, яка наголошує: «Повсякденність існує, живе, є у наявності, але не усвідомлюється подібно тому як не усвідомлюються приховані смисли позасвідомого, структури мови, архетипові форми. Вона слугує передумовою дій, дум, пошуків усіх людей, які будь-коли жили й живуть на землі, але вона не є помітною: як повітря, яким дихаєш, як очі, якими дивишся на світ, як дорога, по якій ходиш щодня. Саме так і формується «по-всяк-денність»: вона охоплює як усі дні існування людини, так і кожен день від народження до кінця життя». [6; 4] (Переклад наш – В.С.)

Разом із тим до певного часу саме ця сфера «живого», атрибутивного буденного простору життя людини була за межами дослідницької уваги. Можливо це відбувалося саме тому, що століттями у цій сфері не дуже помітними (розтягнутими у часі) були зміни традицій, збереження речей, практик підтримки єдності, умов й ритуалів життя, не виходячи за межі близького оточення (родини, села, вулиці, родичів, земляків тощо). Безпосередньо наслідування повсякденних речей, знарядь, дій й турбот, відповідність базовим бажанням безпеки, захищеності, страх усього нового, загрозливого відтворювали послідовності буденного життя, досвіду. Одночасно світ побутових обов'язків, розподіл функцій збереження життя, здоров'я у найбільш прагматичному сенсі, скоріш за все обумовлювали всеосяжне домінування буденності та настороги до новацій. Звісно, не можна не відмічати різницю обставин повсякденного життя людей, які належать до різних соціальних, культурних, економічних верств й класів, але у кожному з них упродовж віків реально діяли практики підтримки «порядку речей», консервування позитивного досвіду і ризикованими вважалися спроби радикального оновлення власного повсякдення. Тому й для «високої» теорії повсякденності була невидима, не сутнісна й не цікава. Буденне життя – «низьке» за статусом перед публічним, суспільним перебуванням; воно «ховається» від спостереження, монотонне, однорідне, пусте, нудне, майже й, загалом, не має суттєвого значення.

Але з початку XX ст. це змінюється. Ця доба – час яскравих новацій: в соціальному житті, економіці, ехнологіях, в суспільній свідомості, порядках, коли з'являються нові ідеї, думки, рушійні, революційні хвилі, радикальні філософські, соціологічні, культурологічні ідеї й знахідки. І хоча реальне повсякденне життя ігнорувалося в суспільній свідомості, тому що протистояло дуже поширеній привабливості революційності, відповідно критичного ставлення до розкоші й марнування у побуті вищих класів, але саме тоді зароджується увага суспільствознавців, культурологів до цієї сфери людської життєдіяльності і, відповідно, в науковій риторичі в якості об'єкту наукових досліджень з'являється поняття повсякденності.

Як відомо, жажливі події (війни, революції) XX ст. посилили соціальні страхи щодо впливу репресивних масових суспільних рухів, які спричиняють появу деструктивних соціальних процесів і конфліктів. Суспільна свідомість усвідомлює реальність і значення повсякденного життя,

захищеності, стабільності. У науковій спільноті з'являється інтерес до цієї сфери. Філософське осмислення такого стану бажань й намірів висвітлює концепцію «життєвого світу», смисловим ядром якого, по суті, є концепт повсякденності. Вочевидь життєвий світ – це простір, у якому в особливих формах розгортається реальне життя людини.

Зазначимо, що передісторія наукового осмислення проблематики повсякденності починається з Е.Гусерля, який стверджував, що життєвий світ це – світ живого активного діючого суб'єкта. У цьому світі людина живе у «наївно безпосередній природній установці» набутого культурно-історичного досвіду.

У працях його послідовників П. Бергера та Т. Лукмана «суб'єктивізація» й засвоєння культурно-історичного досвіду аргументується як процес соціального конструювання повсякденності як конститутивної основи будь-якого суспільства, що реально є специфічним проявом об'єктивної та суб'єктивної соціальної реальності [2].

Слід зазначити, що «висока» соціально-філософська аналітика майже не фіксує більш конкретні, реальні характеристики, описи змін, руйнації й відродження структур повсякденності. Цю працю робить А. Шюц. Він формулює певне розуміння цього феномену, вважаючи, що повсякденність – це процес життєдіяльності людей, який відтворюється ними в конкретних ситуаціях взаємодій та комунікацій на підставах спільного усвідомлення їх значущої самоочевидності для передачі і засвоєння прагматично ефективного досвіду. Для нього сутнісні ознаки повсякденності відображені в понятті «інтерсуб'єктивна реальність», що відображає певну систему буденних цінностей «первинного» та «звичаєвого» світу універсальних культурних практик діяльної орієнтації і самореалізації людей в соціальному просторі й часі [14; 807].

Концепт «життєвого світу» стає популярним винайденням соціально-філософської думки у другій пол. XX ст. Це поняття є методологічно цінним й досить точним у визначенні складного й суперечливого прошарку між людиною та реальністю суспільного й громадського життя. Ідею «життєвого світу» в повноцінну філософсько-соціологічну концептуальну доктрину «комунікативної раціональності» пропонує Ю. Габермас. Її смисловим центром він вважає ідею повсякденного відтворення комунікативних засад «життєвого світу». Вчений доводить, що відтворення структур життєвого світу відбувається саме завдяки комунікативним діям. У міркуваннях Ю. Габермаса культурно-репродуктивні практики у досвіді життєвого світу є інструментами культурної репродукції досвіду переживання повсякденності. Він постійно підкреслює суспільний контекст людського буття саме через соціальну інтегрованість, крізь «повсякденні інтеракції життєвого світу» він прагне пояснити людину [3; 311].

Таким чином на початок ХХІ ст. у науці утверджується розуміння того, що життєвий світ – це світ досвіду живого діяльного суб'єкта, у якому людина живе в «наївно безпосередній настанові», що «повсякденність» – поняття, яке відображає досвід переживання «простого» життя, сфера буденних, часто рутинних дій, тобто *є інтегральною системою взаємодій в режимі відтворення існуючих й затверджених досвідом, традицією групових (сімейних, родових, общинних, етнічних) цінностей й норм організації сумісного проживання окремих індивідів й спільнот з важливими функціями підтримки, безпеки, захисту, життя й виживання*. У системі культурних практик повсякденного життя вочевидь значущими, базовими, визначальними є практики трудові, зокрема домашньої праці, соціалізаційні, сімейні, практики договорів й конвенцій, емпатії й ворожнечі, гостинності й подарунків, дозвіллеві практики тощо. В комплексі вони забезпечують «амортизацію» тиску соціальних вимог й норм на простір між груповими, общинним порядками й індивідуально-особистісними. Тому їхні дослідження потребують уваги як соціологів так й культурологів.

Але ХХІ ст. – це час радикальних перетворень суспільного життя в масштабах всієї планети. Процеси глобалізації, швидкісного розповсюдження інформаційних технологій, віртуалізація й колосальний вплив медійних індустрій на простір комунікацій підкорили сферу повсякденності, спілкування й організації порядків буденного життя людей. Вчені стурбовані наступом негативних зразків на особистісні світи думок й переживань і, відповідно, корозійних змін у цьому просторі. Ці «негаразди» відмічаються у багатьох дослідженнях останніх років. Наприклад в Україні Г. Чміль та Н. Корабльова з тривогою констатують: «Глобалізація ставить людину в ситуацію кризи ідентичності, що знаходить прояв у різноманітних формах: невпевненість у собі, своїх силах, депресії, жорстокості, різних формах залежності, прагненні втекти від реальності, у нігілізмі й нарцисизмі. Ця тенденція призводить до негативної автономії, дезінтеграції, відсутності життєвих планів, цілей і орієнтирів у житті, у підсумку – до втрати ідентичності. Завдяки інформаційним технологіям і засобам масової інформації ідентифікація стає центральною у повсякденному житті кожного. Технологічна компонента перетворилася на домінуючий вектор людської культури, піддала сумніву саме буття людини» [13; 38].

Яскраві сторінки аналізу постмодерних змін пропонує Є. Більченко. Вона доводить, що глобалізація і постмодерні впливи породжують, або посилюють «Страх людини перед вільним часом як станом нудьги», що посилює різні залежності «оскільки робочий час й дозвілля змішуються, збільшується віртуальний контроль за приватним життям у суспільстві горизонтального контролю.... А ми перетворюємось на рабів ринкової системи». І далі: «Постмодерна пустота, утворена внаслідок символізації праці, поява зайвої кількості вільного часу, нудьги й туги... обертається...низовим самоконтролем і самоцензурою. Постмодерна праця «фріланс» – завжди усамітнення... це оголена непристойність інформаційної прозорості, гіперреалізм симуляції» [2; 68]. У наведених твердженнях виразно відмічається новизна і парадокси змін у просторі звичайного життя і сприйняття людини в глобалізованому постмодерному суспільстві.

У нових умовах значення й евристичний потенціал теоретичних проблем, пов'язаних із культурологічними дослідженнями повсякденності, доводить відомий французький культуролог М. Маффесолі. У праці «Час племен. Занепад індивідуалізму в постмодерному суспільстві» він наголошує: «Незалежно від того, чи використовується термін «стилі життя» або, навіть, соціологія повсякденності, цілком певним є те, що до цієї проблематики більше не може бути поверхового ставлення» [8; 150]. І далі: «Чи не кожна велика цезура в еволюції людини – революція, занепад, народження імперії – бачить *піднесення масиву нових стилів життя?* Вони можуть бути бурхливими, аскетичними, орієнтованими на минуле або майбутнє; вони мають, з одного боку, спільну характеристику розриву із загальноживаною мудрістю, а з іншого – посилюють органічний аспект соціальної агрегації... Даний процес може бути результатом солідарності, повсякденного життя, релігійних практик тощо» [8; 151].

Концепт «органічності» Маффесолі інтерпретує як «племінну» реальність; у його міркуваннях визначається значення племінних масових ритуалів, які з'єднують індивіда, групу й масу; цей зв'язок не має жорстких форм організації, він більш стосується певної атмосфери, стану мислення, що здебільшого виявляється через «стилі життя», стверджує, що це випадок своєрідного колективного несвідомого, яке діє як матриця для різноманітних переживань, ситуацій, дій або рухів. «Отже, – підкреслює він, – ми маємо повсякденну культуру, що допускає появу реальних цінностей, дивних чи шокуючих, хоч би якими вони були, що виражають безперечну динаміку (яка, можливо, йде паралельно з тим, що Вебер називає ціннісною раціональністю)» [8; 62].

Можна констатувати, що, як і будь яке інше складне соціокультурне явище, повсякденність не може бути визначена у якомусь скороченому, формалізованому вигляді. Це поняття охоплює багато явних й латентних смислів й ознак, які неможливо звести до вичерпної, досконалої «формули». М. Маффесолі звертає на це увагу розглядаючи особливу реальність повсякденності, значення якої він пов'язує з неодномірністю суспільного життя, закодовану в буденності, «спокої» повсякденного людського буття. Він наголошує, що «саме буденні цінності, без сумніву, стають джерелом бурхливої уяви, завдяки чому виникають різні форми строкатих ідей, яскраві ілюстрації до яких легко знайти в численних сучасних феноменах, хоча жодна з них не сприймається серйозними людьми, впевнених у своїх упередженнях і правильності власної точки зору». Вчений підкреслює, що в реальному суспільному житті не існує нічого одномірного, тому «повсякденне життя відбувається за межами різноманітних раціоналізацій і легітимацій» [8; 62].

Ще один науковий погляд на феномен повсякденності, вочевидь, представляє відомий британський вчений А. Грінфілд. У фундаментальній праці «Радикальные технологии. Устройство повседневной жизни» [5] він доводить, що основоположні практики повсякденного життя сучасних людей формуються новітніми інформаційними технологіями, які не лише сприяють радикальному розширенню простору віртуалізованих комунікацій, але й призводять до посилення глобальної тенденції «дематеріалізації» людського життя. Науковець вказує на важливість урахування трьох важливих обставин, що позначають основні вектори радикальних змін усталених структур повсякденного життя. По-перше, це зростаючий вплив на буденне життя *нових соціальних суб'єктів* (курсів мій – В.С.) як носіїв тих технологічних інновацій, без яких сучасні люди вже не можуть ефективно вирішувати базові завдання свого життя. Саме тому наша здатність компетентно виконувати повсякденні обов'язки тепер залежить від «різних непрозорих чинників – речей, про які раніше не було потреби задумуватися», – пише він, розуміючи під такими чинниками непередбачуваність влади інформаційних (цифрових) технологій [5; 403]. Проте слід відмітити, що автор аргументує світоглядну позицію тотального алармізму; він переконаний, що технології постсучасного розвитку загрожують культурі, особистості, цінностям й традиціям. «Ідея того, що нові технології загрожують багатьом давнім підвалинам не є вимислом» [5; 408], – пише він і продовжує: «Є дуже глибокі умови, які ставлять нам сучасні технології: те, що повсякденне життя буде залежати від мережевих процесів вимірювання, аналізу й контролю; те, що доступ до ресурсів й життєво важливих можливостей буде визначатися алгоритмами; а, головне те, що здатності людини приймати

рішення не відповідають викликам складнощів, які кидає нам світ, здається повністю втікають від нашого розуміння» (Переклад мій – В.С.) [5; 409].

По-друге, вченого турбує те, що в сучасному глобальному комунікативному просторі відбувається прискорена еволюція змісту усталених соціальних конвенцій, які традиційно дають людям відчуття фундаментальної екзистенціальної значущості соціального контексту повсякденного життя. По-третє, Грінфільда непокоїть швидкість виникнення «нових залежностей», коли новітні цифрові технології пропонують людям відносно обмежений та уніфікований «репертуар звичок та ментальностей». Вони, на думку вченого, не дозволяють людям здійснити однозначний правильний вибір дійсно необхідних, а не надлишкових речей для організації свого повсякденного буття. В результаті зростає залежність буденного життя людей від бізнес-моделей різних корпорацій, які намагаються сформувати радикально нові символічні та речові стилі масового споживання.

Реальні протиріччя в розумінні феномену повсякденного життя в реаліях ХХІ ст. відмічає Мішель де Серто. У монографії «Винахід повсякденності» [9] він, по-перше, і вперше окреслює повсякденність як предмет дослідження (як він пише, «складно-вловимий і, одночасно, основоположний») для того, «щоб зробити можливим його розгляд... і ціль може бути досягнутою, якщо *практики або повсякденні засоби праці* припинять здаватися тільки непрозорим фоном соціальної діяльності» [9; 39] (Курсив мій – В.С.).

По-друге, де Серто виявляє складні сутнісні фігурації простору, у якому споживачі й виробники (основні агенти) «відтворюють систему, до якої належать і лишають за межами свого поля розростання гетерогенних історій й операцій, які складають шматовану тканину повсякденності» [9; 49]. В аналіз таких просторів учений вводить пояснювальні терміни – траєкторії, тактики й стратегії, за допомогою яких розуміється складна структура повсякденного життя. *Траєкторії* визначають рухи, дії, процеси, співвідношення сил при яких суб'єкт, що володіє волею й владою, може бути виділеним із «оточуючих його умов». *Стратегії* – розрахунки певних співвідносин; стратегія утверджує місце, яке може бути окреслено як «власне» й тим самим може стати основою управління цими відносинами, що виникають з відмінним від нього зовнішнім простором. *Тактика* – це розрахунок, який не може спиратися ні на «власний» простір, ні на межу, яка відділяє іншого як видиму цілісність. Тактика не має іншого місця, окрім місця іншого. Саме «власне місце», – підкреслює де Серто, – це перемога місця над часом. «Тактика, – пише він, – залежить від часу, вона завжди готова «схопити на літу» корисний момент. Вона не береже те, що набуває. Їй необхідно звертати собі на користь сили, які для неї чужі. Вона здійснює це в ті вдалі моменти, коли з'єднує гетерогенні елементи (так, у супермаркеті хазяйка має справу з різноманітними й мінливими даними, такими як продукти, які знаходяться в неї у холодильнику, смак, апетити і настрої її гостей, продукти, котрі купити корисніше, і можливе з'єднання їх із тими, що вже є у неї вдома тощо) але інтелектуальний синтез цих елементів приймає форму не дискурсу, а самого рішення, акту і засобу, яким «хапається» випадок» [9; 51]. (Переклад мій – В.С.). У цієї цитати підкреслено значення тактик, які б можна визначити як культурні практики повсякденної праці, дій, спілкування, у яких з'єднані багаточисельні «речі» й «люди».

По-третє, вчений доводить, що саме у просторі повсякденності відтворюється система сприйнятих позитивних цінностей, на якій будується культура маргінальної більшості, конструктивне суспільне значення якої постійно критикується та відкидається інтелектуальною елітою. Ця культура відтворюється людьми, завдяки специфічним «процедурам винахідливості» з метою «формалізації практик» та встановлення сприятливих соціально гомогенних умов та цінностей для існування «маргінальної більшості». Власне така позиція орієнтує вчених на необхідність враховувати фактор соціально-економічної стратифікації суспільства за критерієм «якості» практик повсякденної реальності, тобто саме суперечливий характер буденного світу людей, у якому поряд із найважливішими функціями підтримки спільності, безпеки, захисту функціонують явища рутини, застою, монотонності, спрощеності, які, в супротив банальному розумінню їх у негативного виразі, реально підтримують міцність культурних практик співжиття у повсякденному світі.

Узагальнюючи зміст представленої точки зору, слід визнати, що дослідження М. де Серто розкриває проблематику повсякденності в багатьох ракурсах запропонованої аналітики «процедур повсякденної винахідливості», «повсякденності й народної культури», «практик використання простору повсякденності», «маргінальної більшості» і значення цієї праці важко переоцінити.

У загальному визначенні «повсякденності» – це поняття, зміст якого відображує певну систему різноманітних процесів переживання конкретними індивідами свого рутинного буденного життя на основі усвідомлення ними самоочевидної пізнавальної та практичної значущості раціонально впорядкованого накопиченого та засвоєного людьми соціального та культурного досвіду.

Повсякденність демонструє певну автентичність, важливим фактором якої є переживання «базової довіри», що формується на протязі великого проміжку часу при умові переважання позитивного життєвого досвіду. Як онтологічний феномен повсякденність є безпосереднім, «живим» виразом персоніфікованого життєвого світу людей. Вочевидь, що таке розуміння сприяє осмисленню повсякденності як універсальної транскультурної основи людського співіснування.

Означені ідеї загалом фіксують суперечливий характер соціального впливу основних транскультурних детермінант комунікативних практик на процеси відтворення й радикальної модернізації повсякденного життя в глобалізованих полікультурних суспільствах. Але, що у нашому багатомірному житті змінює постмодернізація? Причому не у своєму «естетизованому» вимірі, а контексті соціальних інновацій та постмодернізації буденного, повсякденного життя. Авторитетний дослідник постмодернізму С. Леш підкреслює, що «Соціальний звіт швидко засвоює доблесті й підлості постмодерного визволення, віддаючи первинності несвідомого, тілесного та матеріального, бажання та лібідозних імпульсів» [7; 99]. Він перелічує сфери, які найбільш «потерпіли» від постмодернізації: «Багато чого змінюється у сфері публічних відносин шляхом раціоналізації,... у сферах міжособистісних відносин – відкритість, у політичному житті, економічній діяльності – креативність, ризикованість, наполегливість. І, звісно, дуже помітними, іноді – дивними є зміни, які під впливом постмодерного «наступу» змінюють повсякденне життя людей».[7; 99]

Акцентовані, з елементами занепокоєння, характеристики постмодерної особистості наводить відомий український вчений В. Танчер: «Людина «в ситуації постмодерну», – пише він, – довільно використовує абсолютно не поєднувані між собою світогляди, дискусії, сегменти мов. У соціальному вимірі постмодерну не існує не лише обмежень, відсутні в ньому й орієнтири. Кожен вільний вірити у що завгодно, вважати себе та інших ким завгодно, декларувати що завгодно. Індивідуалізм у постмодерні досягає своєї соціальної межі, звільняючи особу не лише від суспільства, а й від будь-яких форм колективної ідентичності. Наприклад, нинішній індивід проводить багато часу у віртуальних світах мережі інтернет, переміщаючи поступово туди і працю, й дозвілля. Спостерігається явище «ігрової ідентичності», можливості обирати собі тимчасові маски, ніки, ролі, стилі життя. Тобто виникає множинність, багатоскладність культурних ідентичностей у постмодерністському просторі» [10; 109]

І, врешті решт у колі дослідників постмодерних трансформацій не можна не зупинитися на дослідженнях Р. Флориди. Він – один із найвідоміших знавців «постмодерного знання», автор наукового бестселера «Homo creativus. Як новий клас завойовує світ» [12] у главі «Перетворення повсякденного життя» перелічує надбання цивілізації, що відбулися за дуже короткий час порівняно з іншими епохами і які швидко, різько, якісно змінили ландшафти, міські інфраструктури, засоби переміщення, ускладнили публічні відносини й, одночасно, спростили міжособистісні, особливо покращили сфери побуту, буденності, дуже помітно, навіть, радикально вплинули на повсякдення. Наприклад, він так описує динаміку перетворень, які стали реальністю наших часів.

«Що ж спричиняє ці зміни?, – питає Р. Флорида. – Що сталося між 1950 роками ХХ ст. й нашим сьогоденням, чого не сталося раніше? Науковці й експерти запропонували безліч теорій та відповідних різних оцінок стосовно того чи добрі ці зміни, чи погані. Так чималі групи людей ностальгують за традиційними соціальними й культурними формами, що відходять у небуття, інші ж групи оспівують райдужне майбутнє, яке настає з приходом нових технологій» [12; 28]. Вчений доводить, що ключовою рушійною силою є злет людської креативності як визначального чинника економіки й суспільства. Тому, – пише він: «креативний імпульс – властивість, яка відрізняє нас, людей, від інших видів», «люди, як джерело креативності, є критично важливим ресурсом нової епохи» [12; 30].

У новітніх умовах прогресуючої демократизації, лібералізації суспільного життя саме цей імпульс креативності цілком реально стає джерелом глобальної, швидкісної, всеохоплюючої, «постмодерної» модернізації. І Р. Флорида уважно перераховує приклади трансформацій «порядку речей», коли «мандрівник у часі», зазирнувши в сучасний офіс побачив би дивні явища. «На роботі він стикнувся би з новим дрес-кодом, новим графіком й новими правилами. Він побачив би, що в офісі співробітники вдягнені, наче хлопці на вихідних під час відпочинку, у джинси й сорочки з розстібнутим коміром,...на тих, хто молодший, взагалі будуть дивні татуювання й пірсинг. Серед менеджерів будуть жінки і не тільки білі. Індивідуальність і самовираження цінуватимуться більше ніж підпорядкування нормам організації...Люди не сміятимуться з його расистських жартів, а радше червонітимуть...Курити йому дозволять лише десь на парковці, а якщо він за обідом дозволить собі випити мартіні або два, його колеги серйозно перейматимуться, чи не має він алкогольної залежності... Йому весь час буде важко й боляче від того, що він не знатиме, як слід поводитися» [12; 27-28].

Це – приклад змін у сучасному житті, а таких прикладів багато і Р. Флорида їх наводить за потреби обґрунтування ролі креативного класу, представники якого, на його погляд, є базовим

ресурсом економічного, соціального, культурного розвитку, а «досягнення» розвитку є двигуном колосальних трансформацій у всіх сферах суспільного й повсякденного життя.

Дійсно, в останні роки завдяки новітнім технологіям організації домашньої праці (найбільш рутинного виду діяльності) відбулося оснащення домогосподарств на всіх континентах однаковими інструментами, технікою, засобами будівництва й ремонту, підтримки санітарних норм побуту, моделей одягу, взуття, косметики тощо. Змінилися види діяльності, практики спілкування, праці й гри, святкування, дозвілля, відпочинку, переміщень. Набули масового розповсюдження практики омолодження, репродукції, стандарти моди, тілесності, зачісок, офіційного й повсякденного дискурсу. Відчутно зросла роль й поширилось використання глобальної (англійської) мови і, відповідно, знання про різноманітні культурні традиції, можливості знайомств, межі розуміння й презентацій та самопрезентацій, відповідно поступово складаються нові етикетні норми (часто дуже спрощені), практики привітань, компліментів, звернень і т. подібне.

Р. Флорида ретельно прослідковує напрями, місця «скупчення», проявлення й концентрації «носіїв» креативного мислення, творчості, наполегливості й нестриманого енергетизму. Це місця перебування груп, спільнот (молодіжних та середньовічних когорт) у континуумі майже безмежної свободи повсякденного проведення вільного часу, яке реально порушує, руйнує, відкидає багато цілком доцільних норм поведінки й спілкування. В них, на думку вченого, найбільш прийнятні умови розвитку креативності і саме креативний клас, на його переконання, створює *постмодерну повсякденність*. Звісно, він фіксує нову реальність, що перетворюється в простір співіснування з майже безмежною свободою від традиційності настанов, поведінки, заперечень, буденних обов'язків, побутових навантажень, турбот, відповідальності, тобто традиційності загалом як у поганому, так і у доброму значенні цього слова.

Розглянуті концептуальні ідеї належать сучасним авторитетам у галузі соціогуманітарних, соціокультурних проблем. У тій чи іншій мірі у своїх книгах вони визначають окремі сторони сучасної реальності повсякденного життя: більш *«технологізовано»* Грінфільд, виявляючи, що наша здатність компетентно виконувати повсякденні обов'язки тепер залежить від різних непрозорих чинників – від речей, про які нам раніше просто не було потреби задумуватися, це – інформаційні (цифрові) технології й індустрії [5]; більш *«антропологічно»*, з позиції концепту «органічності» М. Маффесолі, яку він інтерпретує як реальність «племінних масових ритуалів, що посилюють органічний аспект соціальної агрегації, що даний процес може бути результатом солідарності, повсякденного життя, релігійних практик тощо» [8]. М. де Сорті, виявляючи реальні протиріччя в розумінні і баченні феномену повсякденного життя, розглядає його *«багатовекторно»* в контексті «процедур повсякденної винахідливості», «повсякденності й народної культури», «практик використання простору», як «культуру маргінальної більшості» [9]. *«Гуманітарно проблематичною»* можна назвати позицію В. Танчера у його визначеннях «людини в ситуації постмодерну», у яких він з відчутним занепокоєнням підкреслює негативні наслідки радикальної індивідуалізації [10]. Врешті Р. Флорида – один із відомих знавців «постмодерної реальності» – виступає виразником *«оптимістичної»* позиції: «постмодерні» надбання цивілізації швидко, разюче, якісно й позитивно впливають на повсякдення [12].

Можна констатувати, що зміст означених концептуальних позицій, доводить: повсякденність є і повинна бути об'єктом спеціалізованих культурологічних і соціологічних досліджень, метою яких є напрацювання інформації щодо особливостей впливу глобалізації, віртуалізації, інформатизації, небаченого ніколи досі зростання якості і моці цифрових технологій, культурне (позитивне й негативне) значення впливу інтернету на простір повсякдення, якій є особливим сегментом «життєвого світу», постмодернізація якого створює дивну реальність. На перший погляд це – суто прогресивний процес, але на другий – може й ні.

У соціології й культурології, які під різними кутами зору розглядають «соціальне» і «культурне», домінує думка, що «повсякденність» – поняття, що є аналогом поняттю «життєвий світ». Ці погляди є істиною умовною. Життєвий світ, безперечно, включає в себе повсякденність, але й щось «інше». Роздуми й емпіричні спостереження показують, що у життєвому світі є повсякденна й «неповсякденна» частини життя. Є повсякденна мова (розмовна, спрощена, з використанням побутової лексики, непечатних слів тощо) й неповсякденна (офіційна, урочиста, робоча, професійна), є повсякденний одяг й неповсякденний (нарядний, незручний, дрес-код), є повсякденний посуд у побуті й неповсякденний (на прийомах, застольний) тощо.

«Неповсякденна частина» життєвого світу – це «життя/ перебування/ присутність/ спілкування» в «суспільстві», тобто в колі неблизьких людей; така «присутність/ перебування/ спілкування» потребують певної відстані, коли людина, суб'єкт, особистість відділена від інших людей культурними вимогами до процесу спілкування, нормами етикету, не обов'язково офіційними, але коректними, що не порушують правила спілкування на робочому місці, у офісі, у місцях відпочинку тощо. Але, якщо

нудьгу, рутину й однорідність бачимо в якості атрибутів повсякденного життя, то не повинні заперечувати того факту, що ще більш рутинним, нудним й важким буває й перебування за її межами, що так звані «робочі місця» на підприємствах, особливо багатогодинна праця у конвеєра, «сидіння» у конторах і офісах концентрують емоційні перевантаження, втому, руйнування надій на «повноцінне» життя. Людина, що не має можливостей вийти за межі тотальної залежності від повсякденності або підкорюється, або рішається на бунт. Ця проблематика глибоко освоєна в екзистенціалізмі – філософії епохи модерна й класики з його протиставленням достеменного й не достеменного буття.

«Повсякденність» – точний термін для визначення специфікованого сегменту в соцієтальній сфері суспільного життя: він відображає певну, змістовно іншу, площину самовідтворення індивіду у контексті розуміння суті, потреб й правил його перебування у просторі простих, зрозумілих турбот, дій й відносин, ставлення до людей, речей, атмосфери, правил поведінки, спілкування, мови, настанов, ландшафту – явищ, які його оточують; ця площина відтворюється на підставі певної постійності, повторюваності різного роду «операцій», рутинності, однорідності та монотонності, тобто можна стверджувати, що простір повсякденного життя має як *просторову*, так й *часову* визначеність і, відповідно, просторові та часові ознаки, які в умовах становлення постмодерного суспільства піддаються найбільш очевидним змінам.

Постмодерна повсякденність багато в чому викликає тривожні очікування. Традиційність, обрядовість, нормативізм, родинна пам'ять, практики спілкування, відкритості, гостинності та ін., змінюють своє місце у шкалі ціннісних переваг і, як вважають спостережливі дослідники, поступово втрачають людську значущість на шкалі цивілізаційних цінностей. У світовому культурному просторі руйнуються порядки селективних залежностей, інформаційна індустрія, цифрова «безодня», медійні системи, як завойовники масової свідомості, здатні деформувати й підкорювати значні шари населення всієї планети, більшості, що поступово сприяє її маргіналізації.

Висновки. Життєвий світ – це світ досвіду живого діяльного суб'єкта, у якому людина живе в «наївно безпосередній настанові». Поняття «повсякденність» відображає досвід переживання «простого» життя, у сфері буденних, часто традиційних культурно-репродуктивних практик; культурно-репродуктивні практики у просторі повсякденного життя це – інтегральна система взаємодій в режимі відтворення існуючих й затверджених досвідом цінностей й норм організації сумісного повсякденного життя окремих індивідів й спільнот із важливими функціями підтримки, безпеки, захисту, життя й виживання.

Історія аналітичного вивчення суті, форм й умов модернізації повсякденності починається з початку ХХ ст.; швидкі перетворення життєвого світу у ХХІ ст. загострили потребу в дослідженнях цього феномену. Пошуки відповідей на виклики глобалізації виявили декілька концептуальних позицій у середовищі сучасних авторитетів в галузі соціокультурних проблем: «технологізована» (Грінфілд), «антропологічна» (М. Маффесолі), позиція «багатовекторності» (М. де Сорті), «гуманітарної проблематичності» (В. Танчера), «оптимістичної» (Р. Флоріда).

Зростаюча увага вчених до вивчення реальних й можливих наслідків модернізації (повсякденного) буденного життя у постмодерному суспільстві загалом формує певні стимули для конструктивного вирішення питань гуманізації суспільного життя. І хоча повсякденні практики не виступають у формі проєктів, програм, доктрин соціокультурних змін саме в них, як у «клітинках» цивілізації, відбуваються своєрідні мутації, руйнуються звичайні форми спілкування, звичаї, цінності усталених соціальних порядків.

Радикальні зміни, швидка модернізація всіх сфер соціокультурного простору майже у всьому світові обумовлюють потребу у дослідженні соціальної значущості суті, напрямків й наслідків перетворень у повсякденному житті. Тому розробка ефективних технологій посилення толерантних взаємодій, соціального діалогу та гуманізації змісту соціальних узгоджень є важливим завданням розвитку новітніх соціогуманітарних систем знань. Вочевидь, важливо враховувати, що у своїх інтегральних формах повсякденне життя людей завжди певним чином характеризує ресурсну основу їх безпечного співіснування та певну культурну модель їх виживання.

Список використаної літератури

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. Москва : Медиум, 1995. 324 с.
2. Більченко Є. Суб'єкт. Символічне. Розрив: монографія. Київ : Ін-т культурології НАМ України. 2020. 304 с.
3. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії /Перекл. із нім. А. Дахній; наук. ред. Б. Полярюш. Львів : Астролябія. 2006. 416 с.
4. Гидденс Э. Устроение общества: очерк теории структуризации. Москва : Академ. Проект. 2003. 528 с.

5. Гринфилд А. Радикальные технологии. Устройство повседневной жизни, пер с англ. И. Кушнаревой. Москва : Изд. дом «Дело» РАНХ и ГС. 2018. 424 с.
6. Золотухина-Аболина Е. В. Повседневность: философские загадки. Київ : Ника-Центр. 2006. 256 с.
7. Леш С. Соціологія постмодерну. Львів : Кальварія. 2003. 343 с.
8. Маффесолі М. Час племен Занепад індивідуалізму в постмодерному суспільстві. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2018. 264 с.
9. Серто М. де. Изобретение повседневности. 1. Искусство делать, пер с фр. Д. Калугина, Н. Мовниной. СПб. : Изд-во Европ. ун-та. 2013. 330 с.
10. Танчер В. Колізія культурних ідентичностей у полікультурному суспільстві *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 4. С. 106-117
11. Скокова Л. В. Культурні практик в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри. Київ : Ін-т соціології НАН України. 2018. 334 с.
12. Флорида Р. «Homo greativus». Як новий клас завойовує світ». Київ : Вид-во «Новий формат». 2018. 430 с.
13. Чміль Г. П., Кораблєва Н. С. Тіло як реальність у знаковій системі екранної культури та сексуальність як її ідеологія. *Культурологічна думка: зб. наук. пр.* Київ : Ін-т культурології Нац. акад. мистецтв України. 2020. № 17. 192 с.
14. Щюц А. Смысловое строение социального мира. *Избранное: Мир, светящийся смыслом*. Москва : РОССПЭН. 2004. 1055 с.

References

1. Berger P., Lukman T. Coczial'noe konstruirovaniye real'nosti. Traktat po socziologii znaniya. Moskva: Medium, 1995. 324 s.
2. Bil'chenko Ye. Sub'yekt. Sy'mvolichne. Rozryv: monografiya /Bil'chenko Yevgeniya Vitaliyivna Kyiv: Instytut kul'turologiyi NAM Ukrayiny, 2020. 304 s.
3. Habermas Yurgen. Zaluchennya inshogo: Studiyyi z politychnoyi teorii /Perekl. Z nim. Andriy Daxnij; nauk. red. Bory's Polyarush. L'viv: Astrolyabiya, 2006. 416 s.
4. Giddens E. Ustroenie obshchestva: ocherk teorii strukturacii. Moskva: Akademicheskij Proekt, 2003. 528 s.
5. Grinfild A. Radikal'ny'e tekhnologii. Ustrojstvo povsednevnoj zhizni / Adam Grinfild, per s angl. I.Kushnarevoj. Moskva: Izd. dom «Delo» RANKh i GS, 2018 424 s.
6. Zolotukhina-Abolina E. V. Povsednevnost': filosofskie zagadki. Kyiv: Nika-Czentr, 2006. 256 s.
7. Lesh S. Sociologiya postmodernu. L'viv, Kal'variya, 2003. 343 s.
8. Maffesoli M. Chas plemen Zanepad indy'vidualizmu v postmodernomu suspil'stvi. Kyiv: Vy'd. dim «Ky'yevo-Mogy'lyans'ka akademiya», 2018. 264 s.
9. Serto M. de. Izobretenie povsednevnosti. 1. Iskusstvo delat' / Mishel' de Serto, per s fr. D. Kalugina, N. Movninoj. SPb: Izd-vo Evropejskogo universiteta v Sankt- Peterburge, 2013. 330 s.
10. Tancher V. Koliziya kul'turny'x identy'chnostej u polikul'turnomu suspil'stvi. *Sociologiya: teoriya, metody, marketing*. 2019. №4. S.106-117
11. Skokova L.V. Kul'turni prakty'ky v suchasnomu suspil'stvi: teorety'chni pidxody ta empyr'chni vy'miry. Kyiv: Instytut sociologiyi NAN Ukrayiny, 2018. 334 s. (Dim: obrazy, uyavlennya, realiyi) S. 251 -263
12. Flory'da R. «Homo greativus». Yak novy'j klas zavojuvuye svit» Kyiv: Vy'd-vo «Novy'j format» 2018 430 s.
13. Chmil' G. P., Korabl'ova N. S. Tilo yak real'nist' u znakovij sy'stemi ekrannoyi kul'tury ta seksual'nist' yak yiyi ideologiya. *Kul'turologichna dumka: zbirny'k naukovy'x prac'.* Kyiv: Instytut kul'turologiyi Nacional'noyi akademiyi my'stecztv Ukrayiny, 2020. № 17. 192 s.
14. Shyucz A. Smy'slovoe stroenie soczial'nogo mira. *Shyucz A. Izbrannoe: Mir, svetyashhijsya smy'slom*. Moskva: ROSSPEN, 2004. 1055. S.807

ФЕНОМЕН ПОВСЕДНЕВНОСТИ В КУЛЬТУРЕ ПОСТМОДЕРНЫХ ОБЩЕСТВ

Судакова Валентина Николаевна – доктор философских наук, доцент, заведующая отделением социологии культуры Института культурологии Национальной академии искусств Украины, г. Киев

Статья посвящена рассмотрению тенденций постмодернистских культурных трансформаций повседневной жизни. Дана характеристика теоретических оснований новых концепций повседневности европейских, американских и украинских ученых, которые стимулируют развитие инновационных исследований современного состояния повседневных культурных практик. Обращено внимание на важность учета реальных рисков и опасностей растущего глобального технологического и информационного влияния и давления на традиционные культурные нормы повседневных взаимодействий и коммуникаций социальных субъектов в обществах эпохи постмодерна, последствием чего является качественное изменение пространства повседневной жизни. Аргументирована практическая значимость исследований пространственных и временных параметров публичной повседневной сферы в аспектах идентификации и анализа противоречивой специфики именно тех траекторий трансформации повседневности, которые существенным образом разрушают устойчивые культурные практики поддержания ценностей мирного сосуществования людей.

Ключевые слова: глобализация, жизненный мир, повседневность, культурные практики, постмодерное общество.

THE PHENOMENON OF THE EVERY DAY LIFE IN THE CULTURE OF POSTMODERN SOCIETIES

Sudakova Valentyna – Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Sociology of Culture of the Institute for Cultural Research of the National Academy of Arts of Ukraine.

The article is devoted to study the theoretic foundations of the contemporary conceptions of everyday life as of the transcultural phenomenon of human coexistence. The theoretical foundations of the new conceptions of postmodern transformations in everyday life by European, American and Ukrainian scholars that stimulate development of innovative studies of the present state of the everyday cultural practices have been characterized by the author. Paid attention upon the importance taking into account the real risks and dangers of the growing technological and information influence to the traditional cultural norms of everyday interactions and communications by social actors in postmodern societies. Proved that the main consequence of such influence is the qualitative change of the space of everyday life. Substantiated the practical significance of the special investigations that are oriented to the study of the spatial and temporal parameters of the everyday public sphere in the aspects of identification and analysis of especially those trajectories of transformation of everyday life, which significantly destroy the sustainable cultural practices of maintaining the values of peaceful human coexistence.

Key words: globalization, lifeworld, everyday life, cultural practices, postmodern society.

UDC 316.43

THE PHENOMENON OF THE EVERY DAY LIFE IN THE CULTURE OF POSTMODERN SOCIETIES

Sudakova Valentyna – Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Sociology of Culture of the Institute for Cultural Research of the National Academy of Arts of Ukraine.

The purpose of the article is to study the theoretic foundations of the contemporary conceptions of everyday life as the transcultural phenomenon of human coexistence. This phenomenon should be investigated in order to find optimal ways to adapt individual and collective social actors to the new forms of everyday life and to prevent their negative consequences in postmodern societies.

The methodology of the research is based on the use the methods of analysis and synthesis. The comparative method was also used by the author in order to classify the basic conceptual ideas of the sociological and cultural studies by M. Maffesoli, M. de Certo, A. Greenfield, R. Florida, and Ukrainian scholars who have been tried to substantiate the need of organization the specialized researches of the contemporary postmodern transformations of everyday life.

The scientific novelty of the article is determined by the new conceptual argumentation, which reflect the basic trends of the postmodern radical transformations of everyday life. These trends include the new factors of social risk and repressive social control under conditions of the digital «postreality» and information dependency that determinate the situations of social drama, social tensions, and protest activity of the different individual and collective actors.

Practical significance. The results of the research can be use in the innovative global and regional studies of the conceptual foundations of the specialized social programs, projects, technologies of humanization of contemporary everyday life in postmodern societies.

Key words: globalization, lifeworld, everyday life, cultural practices, postmodern society.

Надійшла до редакції 8.12.2020 р.

УДК 82.091

БІБЛЕЙСЬКИЙ ТЕКСТ ТА ЙОГО RECEPTION HISTORY У КОНЕКТІ ДАВНЬОЇ БЛИЗЬКОСХІДНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ

Ухов Олександр Сергійович – кандидат філософських наук, доцент, Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк
<https://orcid.org/0000-0003-4422-2273>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpm.vi37.440>
uhovaleksandr81@gmail.com

Аналізується біблійський наратив у контексті літературної традиції давнього Близького Сходу. Виявляється роль пошуку загальних рис між близькосхідними космогонічними міфами та уявленнями автора книги Буття для сучасних перекладів (на прикладі Бут 1:1-2). Враховуючи біблійську критику, такі переклади створюють більш чітку картину еволюції тлумачень тексту у межах біблійської традиції, що дозволить читачам у подальшому зрозуміти, де у Біблії знаходиться оригінальний текст, а де – його Reception History. Прослідковуються шляхи творчої переробки та рецепції біблійськими авторами запозиченого матеріалу з літературної традиції давнього Близького Сходу. На прикладі окремих біблійських текстів доводиться, що історична рецепція притаманна їх авторам, а біблійська критика та Reception History не тільки не суперечать одна одній, але й повинні розглядатися як невід'ємні методологічні принципи єдиного екзегетичного простору Біблії; протиставити Reception History біблійській критиці вважається методологічно недоцільним.

Ключові слова: автор, Біблія, біблійська критика, близькосхідна література, екзегеза, літературна традиція, міф, наратив, переклад, Reception History.